

ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปถึงบทบาทและความสำคัญของแผนต่อการพัฒนา ชุมชนเมือง กล่าวคือ ชุมชนเมืองที่เติบโตโดยมีแผนรองรับจะเป็นเมืองที่มีความพร้อมในการที่จะตอบสนองความต้องการของประชากรเมือง และจะเป็นชุมชนที่มีการขยายตัวเป็นไปอย่างมีระเบียบและมีทิศทางแน่นอน อันจะส่งผลถึงการดำเนินชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัยในที่สุด ในทำนองตรงข้ามหากชุมชนนั้น เติบโตตามธรรมชาติโดยขาดแผนเป็นเครื่องกำหนดแนวทางแล้ว สภาพชุมชนจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในชุมชน เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหามลภาวะ ปัญหาความแออัด ปัญหาสังคม ฯลฯ ดังนั้น แผนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเติบโตของชุมชน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการวางแผนในแต่ละชุมชนอาจกล่าวได้ว่า แผนของชุมชนต่าง ๆ นั้น จะมีรูปแบบ, เนื้อหา และความเหมาะสมแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับของชุมชน และสภาพของชุมชน กล่าวคือ ระดับชุมชนนั้น เป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่กำหนดระดับของการวางแผน ทั้งนี้ จะพบได้ว่าในชุมชนระดับใหญ่ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ย่อย ๆ หลายพื้นที่ ระดับการวางแผนส่วนใหญ่จะเป็นแผนที่กำหนดนโยบายกว้าง ๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, แผนนโยบายพัฒนาภูมิภาค เป็นต้น ในขณะที่ชุมชนระดับเล็กสามารถกำหนดการวางแผนได้ละเอียดกว่า เช่น แผนพัฒนาเทศบาล, แผนพัฒนาหมู่บ้าน

ในเรื่องของสภาพชุมชน อาจกล่าวได้ว่าในรายละเอียดปลีกย่อยแล้ว ชุมชนแต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ชุมชนภาคเหนือย่อมแตกต่างจากชุมชนภาคใต้ เป็นต้น โดยสภาพความแตกต่างนั้น การวางแผนจึงต้องมีรูปแบบที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพราะรูปแบบแผนจะต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนนั่นเอง

เมื่อพิจารณาภูมิภาคสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล ในฐานะเป็นภูมิภาคในการวางแผน กล่าวได้ว่าภูมิภาคส่วนนี้เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะพิเศษ ในการวางแผน¹ ลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้ อาจสรุปได้ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ลักษณะพิเศษทาง โครงสร้างสังคมและลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์

ลักษณะพิเศษทางโครงสร้างสังคมนั้น หมายถึง โครงสร้างที่ประกอบด้วยกลุ่มประชากร ที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน เนื่องจากการมีศาสนาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ จะ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ (71 %) นับถือศาสนาอิสลาม ในขณะที่ประชากรอีก 29 % นับถือ ศาสนาอื่น ๆ เช่น พุทธ คริสต์ ฮินดู และขงจื้อ ลักษณะสังคมดังนี้ อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ปัญหาความมั่นคงของประเทศได้ โดยเฉพาะประชากรส่วนใหญ่ของภูมิภาคคือ มุสลิมนั้นมีเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แต่จะมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับประเทศ มาเลเซีย ดังนั้น ประชากรจะมีความผูกพันต่อมาเลเซียมากกว่าไทย ลักษณะดังนี้ได้ว่าเป็นผล ในแง่ลบสำหรับประเทศไทย ในเรื่องของจิตวิทยาการเมืองระหว่างประเทศ

ลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์ ลักษณะที่ตั้งของภูมิภาคส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดชายแดน (ยกเว้นปัตตานี) ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย สภาพที่ตั้งดังนี้ ทำให้การ กำหนดนโยบายพัฒนาภูมิภาคต้องคำนึงถึงการแข่งขันกับภูมิภาคชายแดนของประเทศมาเลเซียด้วย อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ทั้งนี้ เพื่อต้องการสร้างความศรัทธาและความสามัคคีกับประเทศในหมู่ ประชากรของภูมิภาค

โดยลักษณะพิเศษทั้งสองประการ ทำให้การวางแผนสำหรับภูมิภาคนี้ต้องมีรูปแบบที่เป็น เอกลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ การวางแผนไม่ได้คำนึงแต่เพียงการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญแต่ เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การวางแผนยังต้องสร้างความเจริญให้ทัดเทียม (หรือล้ำหน้า) กับ ภูมิภาคชายแดนของประเทศมาเลเซีย และทั้งจะต้องเชื้ออำนวยการทำให้เกิดภราดรภาพใน หมู่ประชากรอีกด้วย

¹ ประพันธ์ เควตานิท์, เศรษฐกิจศาสตร์ภูมิภาค, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2520) หน้า 171

เทศบาลเมืองยะลา เป็นชุมชนเมืองชุมชนหนึ่งของภูมิภาคสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งตกอยู่ภายใต้ลักษณะพิเศษทั้งสองประการ กล่าวคือ องค์ประกอบประชากรในเมือง ประกอบด้วย 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มพุทธและกลุ่มมุสลิม ทั้งสองกลุ่มต่างก็มีเอกลักษณ์ทางศาสนาวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ประชากรทั้งสองกลุ่มต่างก็อาศัยอยู่ในเมือง โดยได้รับการขึ้นพื้นฐานจากเมืองอย่างเดียวกัน

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเทศบาลเมืองในฐานะเป็นชุมชนชายแดนแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเทศบาลเมืองยะลาเป็นเมืองชายแดนใต้ประเภทหนึ่ง เนื่องจากเป็นชุมชนสำคัญของจังหวัดชายแดนและตั้งอยู่ห่างจากเขตแดนเพียง 139 กม. ดังนั้น การวางแผนชุมชนเมืองลักษณะดังนี้ จึงควรจะต้องมีนโยบาย แนวความคิด และวิธีการที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่ โดยจะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญและบทบาทของพื้นที่ ตั้งแต่ในระดับภูมิภาคลงมาจนถึงในระดับเทศบาล

เป้าหมายของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้วางเป้าหมายการศึกษา โดยเน้นที่การวางแผนการโยกย้ายที่ดินเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่มีลักษณะพิเศษทางสังคมและทางภูมิศาสตร์ ผลที่ได้คือ แผนกายภาพที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของเมือง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันของภูมิภาคสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางด้านประวัติศาสตร์กายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสภาพปัญหาทางด้านต่าง ๆ ของภูมิภาค
2. ศึกษาสภาพปัจจุบันของเทศบาลเมืองยะลา ทางด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อทราบถึงประสิทธิภาพของเมืองในการให้บริการชุมชน
3. เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต
4. เพื่อทราบถึงข้อจำกัดตลอดจนทิศทางการขยายตัวของชุมชน
5. เสนอรูปแบบการโยกย้ายที่ดินที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 2 พื้นที่ คือ

1. ระดับภูมิภาค เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันของภูมิภาคสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อปูพื้นฐานให้เข้าใจถึงปัญหาและความสำคัญของปัญหา ตลอดจนผลกระทบต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม
2. ระดับเทศบาล เป็นการศึกษาพื้นที่เทศบาลและเขตต่อเนื่อง ตามพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาล พ.ศ. 2509 รวมเป็นเนื้อที่เท่ากับ 19 ตารางกิโลเมตร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของภูมิภาคสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ผลการศึกษา ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันในทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนเมืองยะลา
3. การศึกษาทำให้ทราบรูปแบบและทิศทางการขยายตัวของชุมชน
4. ผลการศึกษา ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับชุมชนเมืองยะลา
5. ผลการศึกษา ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อหน่วยงานรัฐบาลที่จะนำไปประกอบการวางแผนปฏิบัติ แต่ยังมีประโยชน์ต่อการค้นคว้าทางวิชาการ ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาในทำนองเดียวกันอีกด้วย

วิธีดำเนินการศึกษา ได้จัดทำระดับชั้นการศึกษาไว้ดังนี้

1. การเก็บข้อมูล การศึกษาดังกล่าวได้มีการใช้ข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ไม่มีหน่วยราชการใดเก็บไว้ ข้อมูลประเภทนี้ได้มาจากการสำรวจภาคสนาม ได้แก่

1.1.1 สำรวจสภาพชุมชนปัจจุบัน โดยการตรวจสอบการใช้ที่ดินของชุมชน โดยใช้แผนที่การใช้ที่ดินของสำนักผังเมืองเป็นแนวทาง

1.1.2 สำรวจเพื่อแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นเขตพื้นที่ย่อยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรมุสลิม

1.1.3 สำรวจพื้นที่น้ำท่วม

1.1.4 สำรวจเขตชุมชนมุสลิม

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานรัฐบาล ข้อมูลประเภทนี้ได้แก่

1.2.1 ข้อมูลโครงสร้างทางกายภาพ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งต้องใช้ความรู้และความสามารถเฉพาะ เช่น ระดับของพื้นที่ สัณฐานของดิน ปริมาณน้ำฝน ฯลฯ

1.2.2 ข้อมูลโครงสร้างประชากร เก็บข้อมูลประชากรจากหน่วยงานทะเบียนราษฎรของกรมการปกครอง สำนักงานเทศบาลเมือง และกองวิจัยสำนักผังเมือง

1.2.3 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ รวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานของราชการ เช่น กองบัญชาการตำรวจนครบาล พากิจชัยจังหวัด และกองวิจัยสำนักผังเมือง

1.2.4 ข้อมูลด้านสาธารณูปโภคและการบริการสังคม ประกอบด้วย ข้อมูลด้านประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ระบบถนน ระบบระบายน้ำ โรงเรียน และการสาธารณสุข เป็นต้น

1.2.5 ข้อมูลด้านโครงสร้างกลุ่มชาติพันธุ์ เก็บข้อมูลเพื่อจำแนกประชากรตามคำสนา จากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งภายในเขตเทศบาล

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 สัดข้อมูลเข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์

2.2 แปลงข้อมูลดิบเพื่อนำไปวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติ

2.3 ตีความและนำเสนอข้อมูล ตามแบบการนำเสนอข้อมูลในการทำวิจัย
เช่น แผนที่ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ

3. การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนา เป็นการศึกษาความพร้อมของพื้นที่ในการรองรับ
การขยายตัวของชุมชนในอนาคต โดยประยุกต์วิธีการ Site selection เป็นพื้นฐานการ
ศึกษา

4. เสนอแผนกายภาพที่เหมาะสมสำหรับชุมชน ทั้งนี้เป็นรูปแบบการใช้ที่ดินของชุมชน
ที่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพ และสภาพทางสังคมวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมเอกลักษณ์สำหรับ
ชุมชนมุสลิม

5. เสนอแนะการปรับปรุงองค์กรการบริหาร และการบริการสังคมให้สอดคล้องกับ
ลักษณะพิเศษของชุมชน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย